

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Mikäli kotoutumisajan enimmäiskeston lyhentäminen ja muut säästötoimet kyetään toteuttamaan niin, että yksilöllisissä tapauksissa todella kotoutuminen tehostuu ja nopeutuu eikä jää entistä vaillinaisemmaksi, on tehostaminen luonnollisesti positiivinen asia. Tämä edellyttää kuitenkin panostuksia prosessista vastaavien virkailijoiden ammattitaitoon, asiakkaan ja hänen kauttaan yhteiskunnan kokonaisedun huomioivaan työetiikkaan sekä yhteispelin sujuvuuteen. Kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan tulee myös kyetä "markkinoimaan" tulijoille itsessään positiivisena asiana. Pelkkä sanktioiden käyttäminen harvoin tuottaa laajassa mielessä ideaalia lopputulosta.

Henkilöstön jatkuvan kouluttamisen ohella kaksi keskeistä tapaa kotoutumisen prosessin ymmärtämiseen ja sitä kautta kotouttamisen laadun kehittämiseen ovat rekrytoinnit, joilla tavoitellaan osaavan maahanmuuttotaustaisen virkahenkilöstön määrän lisäämistä hallinnossa sekä systemaattinen yhteistyön kehittäminen kolmannen sektorin maahanmuuttokysymyksiin keskittyvien asiantuntijajärjestöjen kanssa, joiden toimintaedellytykset myös turvataan.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauksekustannuksesta (32 a §)

Säästöehdotusten tulisi olla kustannustehokkaita. On syytä kysyä, onko toteutumatta jääneiden asiakaskäyntien tulkkikustannusten perimispyrkimys tätä sen enempää lyhyellä kuin pitkälläkään aikavälillä. Perintäkin vaatii resursseja ja kun maksajat kuuluvat useimmissa tapauksissa yhteiskuntamme kaikkein vähävaraisimpiin, on syytä pohtia, millaiset ovat onnistuneen perinnän edellytykset ja syntykö edes onnistuneen perinnän tapauksessa todellista säästöä. Esityksessä paneudutaan kysymykseen ja perinnän vaikutuksiin varsin perusteellisesti. Takaisinperinnän harkinnanvaraisuus on sinänsä hyvä asia, mutta monimutkaistaa ja raskauttaa prosessia entisestään.

Uudenmaan työ- ja elinkeinotoimiston arvio nykyisestä tilanteesta (5-10% ei saavu tapaamiseen) saattaa olla optimistinen, tosin vaihtelevat työkäytännöt tekevät arvioinnin varmasti ilman erillistä selvitystä vaikeaksi. Todellista tehostamista ja prosessien nopeutumista syntyisi pikemmin toimintakulttuuria kehittämällä. Jos viestintää kehitetään asiakaslähtöisesti saavutettavaksi ja

ymmärrettäväksi ja "velvoittavuuden" sijasta prosesseissa keskitytään asiakaspalveluun kuten muissakin palveluammateissa, tulokset voivat parantua merkittävästi. Käytännön kokemusten perusteella viestinnässä inhimillisesti ja ymmärtävästi kohdattu maahanmuuttaja-asiakas hyvin suurella todennäköisyydellä saapuu sovittuun viranomaistapaamiseen eikä peruutuskustannuksia synny.

Kuten jäljempänä esitely Norjan selvitys ja sitä seurannut kielteinen kanta tulkkauskulujen perimiseen kertoo, byrokratian ja sanktioiden sijasta voisi olla edullista kehittää asiakkaiden luottamussuhdetta palvelujärjestelmää kohtaan.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

-

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

-

Muut huomiot

Esityksen tavoitteiden kärjessä mainitaan säästäminen ja perusteluissa viitataan, jatkoketjussa vielä hyvin toisteisesti, kaupassakäynnin avustamiseen, joka käytännössä ei yllä asiakasta kohden edes marginaalisen kertaluonteisen toimenpiteen tai kustannuksen tasolle. (Mikäli järjestöjen vapaaehtoistoimintoihin sisältyy apua erikseen tarvitseville, esim. iäkkäille suunnattua apua kaupassa käyntiin tai muuta seuraa, tämä ei näy kotoutumisen kustannuksissa.) Hämmäntävä avaus asettaa asiakirjan lukijalle päähän tietynlaiset, kenties tarpeettomankin kriittiset silmälasit.

Kustannussäästöjen tarpeen voi toki ymmärtää ja perustella. Niiden tulisi kuitenkin perustua tietoon kotoutumisprosessista pikemmin kuin poliittisiin intohimoihin. Todelliset, kansantalouden hyväksi tehtävät, säästöt kohdentuvat niin, ettei ole todennäköistä, että säästöt 1-2 hallituskautta pidemmällä tähtäimellä johtavat radikaaliin kustannusten nousuun johtuen erilaisista epäonnistuneen kotoutumisen seurauksista. Tällaisina voidaan nähdä menetetyt työpanokset, erilaiset lisääntyneet sosiaaliset ongelmat sekä kasvanut rikollisuus, joista huonosti kotoutuneiden maahanmuuttajanuorten (ruotsalaisesta) jengirikollisuudesta on viime aikoina keskusteltu vilkkaasti.

Keskeinen kritiikki, jota lain uudistusesitystä kohtaan voidaan esittää, löytyy jo dokumentista itsestään. Oletettavia haittoja kotoutumiselle listataan runsaasti, mutta kritiikin läpileikkaavan periaatteen voi tiivistää maahanmuuttajaperheiden lasten näkökulmasta, kuten teksti kuuluu: "Monet tutkimustulokset viittaavat siihen, että kotoutumistoimiin panostaminen on taloudellisesti kannattavaa. Kotoutumispalveluista säästäminen voi pahimmillaan johtaa esimerkiksi kalliiden lastensuojelupalveluiden tarpeisiin, mikä on ristiriidassa hallitusohjelmassa esitetyn tavoitteen, painopisteen siirto korjaavista palveluista kohti varhaisempaa tukea ja apua sekä ennaltaehkäisyä, kanssa." Ehdotuksen lähtökohdat eivät ole inhimillisesti tai kansantaloudellisesti kestäväällä pohjalla.

Viranomaisvaikutuksia tarkasteltaessa tulisi huomioida, että vaatimusten kiristyessä viranomaisten osaamista ja toimintakykyä kotoutumiskysymyksissä kehitetään jatkossa aiempaa tietoisemmin ja

johdonmukaisemmin sekä rekrytoimalla julkisen sektorin tehtäviin eritaustaisia ihmisiä, joilla on myös omakohtaista osaamista ja ymmärrystä kotoutumiseen liittyen että rakentamalla johdonmukaista yhteistyötä kolmannen sektorin monikulttuurisen osajakentän kanssa, jonka toimintaedellytykset on myös turvattava.

Esityksen sukupuolivaikutuksia arvioitaessa täytyy (mm.) kysyä, onko tasa-arvopyrkimyksissä kyse vain naisten oikeuksista ja tarkoitetaanko kotoutumisella käytännössä pelkästään työllistymistä. On totta, että lapsiperheiden tasa-arvokysymyksissä on Suomessa poikkeuksellisen vakavia puutteita, myös kantaväestön kohdalla ja nimenomaan naisten näkökulmasta. Toisaalta julkisessakin keskustelussa on joskus väläytelty kysymystä siitä, onko pohjoismainen individualistinen emansipaatiomalli ja perhekäsitys ainoa oikea tapa elää.

Maahanmuuttajamiesten näkökulmasta taas tilanne on usein se, että moni perheenisä työllistyy varsin nopeasti paremmin tai huonommin palkatuille aloille, joissa ei tarvita suomen/ruotsin taitoa tai suomalaisen kulttuurin laajempaa ymmärtämistä. He eivät palkkatyöstään ja veronmaksustaan huolimatta ole se tuki ja turva, jota heidän lapsensa tarvitsisivat omassa kasvamisessaan täysivaltaisiksi suomalaisiksi. Miesten kotoutuminen pelkästään työvoimaksi ei myöskään tue tavoitetta naisten emansipoimiseksi pohjoismaisten ihanteiden mukaisesti.

Kotoutumisessa tulisi huomioida perheiden kokonaisuus ja se dynamiikka, jolla eri tahtiin kotoutuvat perheenjäsenet vaikuttavat toisiinsa ja mitä seurauksia yhdenkin perheenjäsenen merkittävästi vajaaksi jäävillä kotoutumispalveluilla voi olla muihin.

Kun näiden riskien päälle lisätään kaavailut heikennykset oleskelulupien ja kansalaisuuden saamiseen maassamme, näyttäytyy maahanmuuttajaperheiden tilanne tulevaisuuden Suomessa nopeasti kestäättömänä välivaiheena, johon perheenjäsenillä ei ole edes mahdollisuutta sitoutua. Ikääntyvässä ja työvoimaa tarvitsevassa maassa näkymä on synkkä.

Liukkonen Olga
Suomen Venäjänkielisten Keskusjärjestö ry